

FINANTSSTABIILSUSE TAGAMINE

Eesti Panga põhieesmärk on hinnastabiilsuse tagamine. Eesmärgi saavutamise eeldab aga finantssüsteemi oluliste tõrgeteta toimimist.

Finantssüsteemi toimimise tagamisel hindab Eesti Pank finantssüsteemi toimimist ohustavaid riske ning võtab meetmeid, et selliste riskide realiseerumise võimalust vähendada.

Selleks, et hinnata finantssüsteemi toimimist ohustavaid riske, tuleb esmalt tagada piisava hulga **kvaliteetse teabe olemasolu**. Eesti Pank kogub ja avaldab finantssektori toimimist puudutavat statistikat ning teeb teabe kogumisel ja vahetamisel koostööd nii kodu- kui ka välismaiste institutsioonidega. Finantssüsteemi toimimise ja seda ohustavate riskide **analüüsi tulemused** avaldab Eesti Pank tavapäraselt kaks korda aastas ilmuvas finantsstabiilsuse ülevaates. Ülevaates antakse regulaarselt hinnang ka finantsvahenduse toimivuse seisukohalt olulise infrastruktuuri – makse- ja arveldussüsteemide – toimimise ning seda ümbritsevate riskide kohta.

Teabe kogumine ja analüüs on pidev protsess. Vajadus **võtta meetmeid** finantssektori toimimiskindluse või efektiivsuse suurendamiseks võib tekkida väga kiiresti. Seetõttu jälgib ja analüüsib Eesti Pank finantssektori olukorda regulaarselt. Selleks, et suurendada finantssektori toimimise läbipaistvust ning anda turuosalistele võimalus teha oma otsuseid parema teabe baasil, avaldab Eesti Pank iga kuu andmeid pankade ja liisinguettevõtete tegevuse kohta. Alates 2008. aastast avaldatakse andmeid kommenteeritult. Lisaks on Eestis tegutsevad krediidiasutused kohustatud avaldama kvartaalselt iseseisvalt konsolideeritud finantsaruandeid.

Kuna Eesti finantssektor ja majandus on rahvusvaheliselt lõimunud, on finantssektori toimimise tagamiseks väga oluline nii **riigisisene kui ka piiriülene koostöö** sektori toimimiskeskonda mõjutavate institutsioonidega.

Eesti Pank, finantsinspeksioon ja rahandusministeerium on sujuva koostöö tõhustamiseks täpsustanud omavahelist koostöökorraldust 2007. aastal uuendatud koostööleppes. Teabevahetuseks ja tegevuste paremaks kooskõlastamiseks on loodud nende asutuste esindajatest koosnev komisjon, kes käib regulaarselt koos. Lisaks tavapäraselt tegevust korraldavale raamistikule sätestab 2006. aastal sõlmitud koostöölepe ülesanded ja ühise tegutsemise alused eriolukorras ehk süsteemse finantskriisi korral. Samas tuleb meele pidada, et kuigi finantsvahendussüsteemi toimimine on laiem eesmärk ja ühiskondlik huvi, lasub esmane vastutus iga panga tegevuse jätkusuutlikkuse kindlustamisel panga omanikel ja juhtkonnal.

Peale kodumaise tegevuse teeb Eesti Pank finantsstabiilsuse kindlustamiseks aktiivselt koostööd teiste keskpankadega, sealhulgas osaleb Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmena Euroopa keskpankade ühistegevuses. Piirkondliku lõimumise tõttu on teabevahetus eriti sage Põhja- ja Baltimaadega. Alates 2006. aastast kuulub Eesti Pank Põhja- ja Baltimaade keskpankade koostöövõrgustikku, mille kaudu vahetatakse finantssüsteemide toimimise ja toimimiskeskonna kohta regulaarselt teavet. Põhja- ja Baltimaade keskpankade kriisijuhtimisalasid tegevus- ja vastutusvaldkondi on täpsustatud piirkondlikus koostöökokkuleppes.

Finantssektori analüüs ja hinnang finantsstabiilsusele

2007. aasta suve lõpus USA kinnisvaralaenu turu probleemidest alguse saanud ebakindlus rahvusvahelistel finantsturgudel võimendus 2008. aasta sügisel, kui mitmed USA ja Euroopa finantsasutused sattusid kauplemis- ja krediidiportfellide allahindamisvajaduse tõttu raskustesse. Süvenenud usalduskriisiga kaasnes laenu raha riskihinna märkimisväärtne kallinemine, millele keskpangad on vastanud rahapoliitiliste intressimäärade ulatuslike kärbetega.

Eesti majanduskasv hakkas aeglustuma 2008. aasta keskpaigas, kui rahvusvaheline finantskriis ei olnud veel täies ulatuses avaldunud. Investeeringunõudlus on vähenenud, samal ajal kui pankade antavad riskihinnangud ning seega ka riskimarginaalid on kasvanud. Selle tulemusel on pankade krediidiportfellide kasv oluliselt aeglustunud.

Ootuspäraselt on pingestunud majandusolukorras hakanud seniselt madalalt tasemelt kasvama nn problemlaenu hulk. Viivislaenu kasvu mõju pehmendavad varem tehtud provisjonid ning kogutud kapitalipuhvrid. Viimased tulenevad Eesti Panga poolt juba varasematel aastatel rakendatud karmimatest omavahendite osakaalu nõuetest.

Pankade likviidsusriski maandamisel on abiks Eesti Panga poolt Eestis tegutsevatele krediidiasutustele kehtestatud 15%ne kohustusliku reservi nõue. Eesti pangaturu suuremate osaliste likviidsus sõltub paljuski emapankade võimest ja tahtest neile ressursse edastada. Kaasatava ressursi hind aga sõltub ressursi pakkujate hinnangust grupi kui terviku riskisusele. Kiiresti muutuv majanduskeskkonnas ei saa välistada, et mõne grupi puhul realiseeruvad seni ebaõigesti hinnatud riskid, mis toob kaasa ressursihinna muutuse kogu grupi jaoks. Seetõttu on eriti oluline, et krediidiasutused hoiaksid piisavaid likviidsus- ja kapitalipuhvreid, et keerulise turuolukorraga toime tulla.

Finantsstabiilsuse tagamiseks võetud meetmed

Piiriüleste finantsgruppide osaliste tegevus on sageli tihedalt seotud ning kogu grupi tegevuse juhtimine on muutunud varasemast tsentraliseeritumaks. Seetõttu on keerulises turuolukorras järjest olulisem nii grupi tegevuspiirkondades pangandus- ja rahanduspoliitikat kui ka grupi üle järelevalvet teostavate asutuste tegevuse **piiriülene koordineeritus**.

Finantsstabiilsuse eest hea seisvate institutsioonide piiriülese koostöö parendamiseks allkirjastati 2008. aasta juunis, vastavalt Euroopa Liidu majandus- ja rahandusministrite nõukogu (ECOFIN) Euroopa Liidu finantsstabiilsuse tagamise alasele tegevuskavale, pangajärelevalveasutuste, keskpankade ja rahandusministeeriumide piiriülese finantsstabiilsuse tagamise alase koostöölepepe täiustatud versioon. Leppega ühines ka Eesti.

Selleks, et pehmendada 2008. aasta sügisel rahvusvahelistel finantsturgudel kasvanud riskikartuse tagajärgi, rakendasid mitme riigi valitsused ja keskpangad pangandussüsteemide usaldusväärsuse ning likviidsuse toetamiseks erakorralisi abinõusid. Kuna pangandussüsteemid on üksteisega tihedalt lõimunud, on olulisemaks muutunud ka valitsuste ja keskpankade tegevuste piiriülene mõju. Seega on väga tähtis, et meetmeid võetaks üksteisega kooskõlastatult. Sügisel kasvanud riskikartlikkusele reageerimiseks leppisid liikmesriigid oktoobris ECOFINis muu hulgas kokku hoiuste tagamise alammäärade ühtlustamises (vt allpool). Kokkuleppega ühines ka Eesti.

Teiste hulgas on rakendanud leevendavaid meetmeid ka Põhja- ja Baltimaade valitsused ning keskpangad. Kohasemate meetmete valimiseks ja rakendamiseks on esmatähtis kvaliteetne teave. Kui olukord 2008. aasta sügisel pingestus, vahetasid Rootsi ja Eesti keskpank teavet iga päev. Ühtlasi edastas Eesti Pank vajalikke andmeid, analüüsitulemusi ja hinnanguid teistele Eesti organisatsioonidele ja turuosalistele.

Lisaks piiriülesele koostööle osales Eesti Pank riiklike finantsstabiilsust kindlustavate meetmete väljatöötamisel. Selleks, et muuta riigi tegevus finantskriiside ennetamisel ja juhtimisel operatiivsemaks ja tõhusamaks, täiendati riigieelarve seadust, riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadust ning Riigikogu kodu- ja töökorra seadusi.

Lähtudes hinnangust olukorrale otsustas Eesti Pank jätta muutmata Eestis tegutsevatele krediidiasutustele kehtiva 15%se kohustusliku reservi määra ning 10% kapitali adekvaatsuse miinimumnõude. Ühtlasi jätkas keskpank kriisihaldusraamistiku täiustamist.

Panganduse ja maksevahenduse seadustiku täiustamine Euroopa Liidus

Kuigi esmane vastutus ettevõtte tegevuse eest lasub ettevõtte omanikel ja juhtkonnal, viitavad finantsturge vallanud ebakindlus ning finantsvahendajate suhtes vähenenud usaldus vajadusele **täiustada finantsvahendusasutuste tegevusele seatavaid nõudeid ning tõhustada nende üle teostatavat järelevalvet.**

Järelevalve tegevusvaldkondade ning piiriüleselt lõimunud finantssektori üle on praegu killustunud. Sellest tingitud probleemide lahendamiseks kutsus Euroopa Komisjon 2008. aasta sügisel kokku töögrupi, millelt oodatakse esimesi ettepanekuid 2009. aastal.

Kuigi praeguses finantskriisis saadud õppetundide analüüs ei ole veel lõppenud, algatati 2008. aastal mitu protsessi finantssüsteemi edasise toimekindluse tagamiseks. Üks neist oli krediidireitingu agentuuridele täiendavate nõuete ning nende järelevalvele allutamise protsess. Selleks kokku kutsutud töögrupp koostas 2008. aastal reitinguagentuuridele esitatavate nõuete ning nende täitmise üle järelevalveteostamiseel nõu, millega jätkatakse tööd 2009. aastal. Samuti on kavas muuta kapitali adekvaatsuse arvestuse raamistikku ning finantsarvestuse reegleid, et vähendada nende tsüklilisust toetavat mõju. 2008. aastal jätkus pankade kapitalinõuete direktiivi täiendamine piiriüleste krediidiasutuste järelevalve ja pädevate asutuste piiriülese teabevahetuse küsimustes ning mõningate arvestuskorra nõuete osas. Muu hulgas täiendati riskide arvessevõtmise nõudeid, täpsustati omavahendite hulka arvatavale kapitalile esitatavaid nõudeid ja seati lisapiiranguid krediidiriski kontsentreeritusele.

Lisaks eelhoiatus- ja järelevalvesüsteemide täiustamise vajadusele kerkis finantsturgude kindlustunde vähenedes taas päevakorda tarvidus kiirendada **hoiusekindlustuse korraldatuse** ühtlustamist Euroopa Liidu maade vahel. 2008. aasta sügisel leppisidki liikmesriigid kokku, et hoiuste tagamise piirmäär tõstetakse 100%ni 50 000 euro (782 330 krooni) ulatuses hoiustaja kohta. 2009. aastal jätkatakse hoiuste tagamise skeemide ühtlustamise küsimustega.

Finantsgruppide kasvav piiriülesus on toonud kaasa ootusi järelevalve ja regulatsiooni keskse koordineerituse suurendamiseks finantsgrupi või isegi Euroopa tasandil. Viimased arengusuundumused näitavad selgesti, et kriiside edukas ennetamine ja lahendamine vajavad senisest paremat piiriülest koostööd. Samas on aga oluline, et riik, kes finantssüsteemi toimimise eest vastutab ning kellelt võidakse oodata selle parendamiseks kulude kandmist, saaks ka edaspidi piisavalt teavet finantssektori toimimise ja seda ohustavate riskide kohta. Samuti peab sellisel riigil olema finantsstabiilsuse tagamiseks voli rakendada vajaduse korral meetmeid.

Arveldussüsteemide valdkonnas jätkati 2008. aastal e-raha, finantstagatiste ja arvelduse lõplikuse direktiivide ning euromaksete määrase kaasajastamist.

Väärtpaberituru infrastruktuuride tõhustamine

Üleilmne finantskriis tõi selgemalt esile finantssektori infrastruktuuride – **maksete ja väärtpaberite arveldussüsteemide** – olulisuse ning nende tõhustamisele pöörati veelgi suuremat tähelepanu. 2007. aasta novembris käivitunud üleeuroopalise ühisplatvormil töötava maksete arveldussüsteemiga TARGET2 liitumine lõppes 2008. aasta mais, mil sellega ühinesid ka Eesti Pank ja Eestis tegutsevad krediidiasutused. Väärtpaberituru infrastruktuuride vallas jätkati turuosaliste kokku lepitud tegevuskava elluvi-

mist. Samuti lepiti kokku Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) ja Euroopa väärtpaberituru järelevalvajaid ühendava komitee (CESR) välja töötatud soovitude suhtes. Euroopa Keskpanga algatatud projektiga TARGET2-Securities (T2S) liiguti järgmisesse etappi.

Avaliku sektori initsiatiividest puudutas Eesti Panka, aga ka Eesti Väärtpaberikeskust, kõige enam **projekt T2S** ehk keskne väärtpaberiarveldusplatvorm. Pärast projekti teostatavusanalüüsi, kasutajanõuete paikapanekut ning turuosalistelt tagasiside saamist otsustas Euroopa Keskpanga nõukogu alustada arveldusplatvormi T2S ülesehitamist. T2Si käivitumisel hakkab eurosüsteem väärtpaberidepositooriumidele pakuma keskpanga rahas kesket väärtpaberiarvelduste infrastruktuuri tehingute arveldamiseks, kui tehingu rahapoole vääringuks on euro. Juhul kui turuvajadus on olemas, muud vääringut emitteeriv keskpank seda soovib ning Euroopa Keskpanga nõukogu vastava otsuse kinnitab, laiendatakse T2S teenuseid ka teistele vääringutele. Platvormi rakendamise tähtajaks on määratud 2013. aasta. Eesti Panga ja Eestis tegutsevate turuosaliste toetusel andis Eesti Väärtpaberikeskus T2S platvormiga liitumiseks 2008. aasta lõpus tingimusliku nõusoleku. 2008. aasta teisest poolest alates on Eesti Pank ja Eesti Väärtpaberikeskus osalenud T2S nõukogu töös ning 2009. aasta alguses loodi T2S Eesti kasutajagrupp. Riikliku kasutajagrupi eesmärk on esindada riigi huve Euroopa Keskpanga juures tegutseva T2S projektimeeskonna, T2S nõukogu ja Eestis tegutsevate turuosaliste vahel.

Maksesüsteemide järelevaatamine

Eesti finantssektori toimimise seisukohalt olulistes arveldussüsteemides ei tulnud

2008. aasta jooksul hoolimata finantskriisist ette selliseid juhtumeid, mis oleksid ohtu seadnud riigi finantssektori stabiilsuse või takistanud maksesüsteemide tõrgeteta toimimist. Üleilmse finantskriisi mõjul arveldussüsteemides tehingute maht küll suurenes, kuid tänu piisavatele puhvritele ei tekkinud tõrkeid, mis oleksid kaasa toonud süsteemse riski realiseerumise arveldussüsteemides või finantssektoris üldisemalt.

Finantskriisi mõju pankadevahelistele arveldussüsteemidele võis märgata septembri keskpaigast oktoobri keskpaigani. Sel ajal tehti märksa enam tehinguid pankade vahel, kasutati krediidiasutuste ja keskpanga vahelist valuutaakent ning suurenes sularahanõudlus. **Kohustusliku reservi täitmisega krediidiasutustel probleeme ei olnud.** Euroala intressimäärade finantskriisist tuleneva tavapärasest kõrvalekaldumise¹ tõttu täitsid mõned krediidiasutused oktoobri keskpaigas kohustusliku reservi nõuet vaid kroonihoiustena Eesti Pangas, likvideerides mõneks ajaks kohustusliku reservi baasi täitmiseks hoitavad kõrgekvaliteedilised väärtpaberid.

2008. aasta 19. mail käivitunud arveldussüsteemiga TARGET2-Eesti on liitunud kõik Eesti suuremad krediidiasutused. Sellega on pangaklientide jaoks loodud alternatiivne euros algatatud kiirmaksete teenus. **TARGET2-Eesti järelevaatamisel** lähtub Eesti Pank eurosüsteemi TARGET2 järelevaatamise juhise ja Eesti Panga maksesüsteemide järelevaatamise raamistikust. TARGET2 ja selle osasüsteemide hindamine põhineb Rahvusvahelise Arvelduspanga (BIS) „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide põhiprintsiipidel” ja eurosüsteemi kehtestatud „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide suhtes kehtivatel talitluspidevuse ootustel”.

¹ Tulenevalt pingetest rahvusvahelistel raha- ja kapitaliturgudel muutus mõnele pangale kasumlikumaks hoiustada kogu nõutavat kohustuslikku reservi Eesti Pangas, mitte paigutada seda muudesse levinud võlainstrumentidesse, nagu näiteks riigivõlakirjad. Üldjuhul on muudes instrumentides kapitali hoidmine soodsam, kuid kriisi tõttu muutus keskpankades kapitali hoidmine tulusamaks ja turvalisemaks.

TARGET2 kui terviku järelevaatamise eest vastutab Euroopa Keskpankade Süsteem, sealhulgas eurosüsteem ja TARGET2ga ühendatud eurosüsteemi välised keskpangad. TARGET2 ühisplatvormi järelevaatamisel on juhtiv roll Euroopa Keskpangal. Tulenevalt TARGET2 osasüsteemide juriidilisest ja operatsioonilisest deentraliseeritusest on TARGET2-Eesti osasüsteemi järelevaatamise põhivastustus Eesti Pangal.

TARGET2 järelevaatamine toetab selle turvalist ja tõhusat toimimist; järelevaatamise põhieesmärk on minimeerida süsteemset riski. Eesmärgi saavutamiseks hindavad keskpangad TARGET2 ja selle osasüsteemide vastavust rahvusvaheliselt tunnustatud standarditele ja esitavad soovitusi ning kehtestavad meetmeid vastavuse saavutamiseks.

Eesti Panga järelevaataja hinnangul vastab TARGET2-Eesti süsteem rahvusvaheliselt, sealhulgas eurosüsteemi tunnustatud põhimõtetele. Süsteemse riski esinemise tõenäosust vähendatakse, teadvustades ja ennetades teisi arveldussüsteemis esineda võivaid riske. TARGET2-Eesti õiguslik raamistik, funktsionaalsed ja tehnilised lahendused ning protseduurid on turvalised ja asjakohased. TARGET2-Eesti õigussuhteid reguleerivad lisaks Eesti Vabariigis kehtivale seadustikule TARGET2-Eesti reeglid ja arveldussüsteemides osalejate (Eesti Panga ja arveldussüsteemi liikmete) vahelised liitumislepingud.

Lähtuvalt Eesti Panga strateegilisest eesmärgist aidata kaasa Euroopa finantsturgude suuremale lõimumisele andis **keskpank hinnangu ühele väärtpaberituru infrastruktuuri arendusideele.** Tallinna Börs ja Eesti Väärtpaberikeskus analüüsisid koostöös teiste Balti börside ja depositeoriumidega **euro kui kauplemis- ja arveldusvääringu juurutamist kogu Balti turul.** Tallinna Börsil on kaubeldavate väärtpaberite hinnad noteeritud lisaks Eesti kroonile ka euros 2002. aasta algusest, kui Tallinna Börsil võeti

kasutusele Helsingi Börsi kauplemissüsteem HEX. Kuna TARGET2 näol on euroarveldusi toetav infrastruktuur Eesti turul olemas, toetab Eesti Pank ideed pakkuda börsiliikmete tehtud tehingutest tulenevate rahaliste nõuete ja kohustuste arveldamist euros ning börsiväliste tehingute puhul vastavalt tehingupoolte valikule kas Eesti kroonis või euros. Euro kui väärtpaberitehingute arveldusvääringu käibelevõtul tuleb Eesti Panga soovitusel lähtuda samadest põhimõtetest nagu väärtpaberite eurodes noteerimisel. See tähendab, et väärtpaberitehingutest tulenevate rahaliste nõuete ja kohustuste arveldamisel kasutatakse Eesti krooni ja euro ametlikku vahetuskurssi kogu väärtpaberitehingu ahela ulatuses alates väärtpaberite müüjast kuni lõppinvestorini välja.